

D · N

2/1 1957

"Det eviga" som alibi

Väl formar den starke med svärdet sin värld, väl flyga som örnar hans rykten; men någon gång brytes det vandrande svärd och ärnarna fällas i flykten. Vad våldet må skapa är vanskligt och kört, det dör som en stormvind i öknen bort.

Men sanningen lever. Bland bilor och svärd lugn står hon med strålände pannan. Hon leder igenom den nattliga världen, och pekar alljämt till en annan. Det sanna är evigt: kring himmel och jord genljuda från släkte till släkte dess ord.

Det rätta är evigt: ej rotas där ut från jorden dess trampade lilla. Erövrar det onda all världen till slut så kan du det rätta dock vilja. Förföljs det utom dig med list och våld, sin fristad det har i ditt bröst fördold.

Och viljan som stängdes i lågande bröst tar mandom likt Gud, och blir handling. Det rätta får armar, det sanna får röst, och folken stå upp till förvandling. De offer du bragte, de faror du lopp, de stiga som stjärnor ur Lethe opp.

Och dikten är icke som blommornas doft, som färgade bågen i skyar. Det sköna du bildar är mera än stoft och åldren dess anlet förnyar. Det sköna är evigt: med fikens håg vi fläsa dess gullsand ur tidens väg.

Så fatta all sanning, så våga allt rätt, och bilda det sköna med glädje. De tre dö ej ut bland mänskors ätt, och till dem från tiden vi vädja. Vad tiden dig gav må du ge igen, blott det eviga bor i ditt hjärta än.

Denna dikt, "Det eviga", hör till de mest berömda på svenskt språk. Tegnér författade den 1808, men den omarbetades under de följande åren och kom ut i februari 1810. Adressen är uppenbar; Tegnér avser Napoleon och hans valde och talar för de undertryckta och stympade nationerna, bland dem Sverige, som genom Napoleons

ryska allians förlorat Finland. I en tidigare handskrift är, som Böök meddelar, detta syfte än tydligare; här lyder de tredje och fjärde versraderna i andra strofen:

Förloras dess sak i Napoleons värld dock vädjar hon tryggt till en annan.

Att trycka dikten i denna form var emellertid otänkbart. Napoleon stod på höjden av sin makt; Sverige lydde som så många andra stater hans bud, och det skulle dröja ännu några år innan den stora omsvängningen förde landet under Karl Johan till allians med Ryssland mot Napoleon.

Radions hälsning till det nya året 1957 avslutades med uppläsning av "Det eviga", som fick ersätta Tennysons "Nyårsklockan". Meningen var tydligen att ge något eggande och tröstande i en svår tid. Tegnér's dikt kunde betraktas som en protest mot den ryska undertryckningen av Ungern och samtidigt som ett löfte om att friheten skulle segra. De mest neutrala kunde se den som ett avskedsord till den engelsk-franska aktionen i Mellanöstern och rent av i stället för "det rätta", varom dikten talar, placera Förenta nationerna. Över huvud är dikten på grund av sin glans, sitt patos och sin sudidighet utomordentligt lämpad för dylika högtidliga, till en helt oförbindlig heroism syftande sammanhang.

Författaren Sivar Arnér har i en tankvärd artikel i Morgon-Tidningen gått in på det oklara och tveydiga i dikten. (Se Pressgrannar.) Det kan vara värt att föra hans resonemang vidare och något närmare beröra de tankelinjer som spåras i dikten och den hållning just nu som ger den aktualitet.

Åtskilliga versrader innehåller, fattade efter ordalydelsen, en revolutionär och patriotisk paroll. Det talas om att "viljan... blir handling", att "det rätta får armar", att "folken stå upp till förvandling", och människorna uppmanas rent av att "våga allt rätt". Tegnér är i dessa verser, som Böök betonar, påverkad av Schillers nationella diktning. Det är inte blott fråga om god vilja eller idealism, utan om aktivitet, offer och faror. Översatt på vår tid betyder det att de av Ryssland kuvade folken bör resa sig, rimligen också att vi i Västerterns demokratier bör hjälpa dem. Handlingen och hjältemotet får sin tribut.

Men det mest berömda och oftast citerade är den första strofens två sista rader. "Vad våldet må skapa är vanskligt och kort, det dör som en stormvind i öknen bort." Hur ofta har inte denna sköna sats applåderats vid fester för frihetens flyktingar från Polen, Ungern, Italien och Baltikum? De innebär, tycks det, ett löfte om återställelse och upprättelse. Men redan här börjar flykten från realitet till ideologi, från vanligt språkbruk till metafysisk fraseologi. Satsens orimlighet

vid en mera handgriplig tolkning är uppenbar; alla regimer har byggts med våld och uppehålls med våld — och om "viljan... blir handling" och "det rätta får armar", måste det betydligt att de goda, revolutionära krafterna också brukar våld och att deras våld alltså blir "vanskligt och kort". Effekten av satsen är likväl en vision av rättfärdighetens seger. Denna vision kan egga de underkuvade till handling, den kan också få dem att ersätta handling med drömmeri; hur förutsägelser av denna typ kan verka vet vi inte. Den icke direkt engagerade stäms väl snarast till kvietism: han tycker det är skönt att det rätta segrar utan att han behöver anstränga sig och känner ändå en viss stolthet över segern, eftersom han vill det rätta.

I större delen av dikten är flykten till en idealism av platonisk och tysk-romantisk typ total. Det sanna, det rätta och det sköna är eviga inte bara i den meningen att de är oförstörbara värden, utan också på det sättet att de segrar oberoende av om de blir härskande på jorden eller inte. "Erövrar det onda all världen till slut så kan du det rätta dock vilja." Här kommer vi fram till tanken att det goda har en fristad, ett fäste, utanför tid och rum, samma totala idealism som Viktor Rydberg uttryckt ännu klarare: "Vad rätt du tänkt, vad du i kärlek vill, vad skönt du drömt kan ej av tiden härjas.

Det är en skörd som undan honnan bärgas, ty den hör evighetens rike till." Förtryck och orättfärdighet på jorden bör inte för denna syn bli något väsentligt eller avgörande; de goda tankarna samlas i alla fall som ädelstenar i en dold skattkammare. Ja, inför denna extrema idealism måste man som alltid fråga sig om "det eviga" är alls beroende av människorna, om de goda, sanna och sköna tankarna har något värde — det goda, sanna och sköna är ju dock så fast förankrade utanför oss.

I Tegnér's dikt förenas alltså skilda tankegångar eller föreställningar, uppmaningar till handling, tro på våldets förgänglighet eller meningslöshet, en övertygelse om det godas triumf över världen än är beskaffad, som borde leda till passivitet och underkastelse. Framförda i en vetenskaplig eller politisk uppsats blir det orediga och motsägande i tankarna uppenbart. Då tankarna sammansmälts i en dikt blir verkan en helt annan, delvis därför att läsaren är inställd på att njuta och hänföras, inte att reflektera och granska; det blir naturligt att prisa skönheten och till och med den fina och subtila mångtydigheten.

När dikten ideologiskt anses passa vår situation och vår opinion innebär det att man finner ett alibi i heroiska paroller och idealistiska hägringar. "Det eviga" bör inte bli tradition i svensk radio.